

Pad dinastije Romanov

Turk, Jelena

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:291759>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-26**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA

Jelena Turk

PAD DINASTIJE ROMANOV

ZAVRŠNI RAD

Zagreb, 2020.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA

ODSJEK ZA POVIJEST

JELENA TURK

PAD DINASTIJE ROMANOV

ZAVRŠNI RAD

Mentor: doc. dr. sc. Kristina Milković

Zagreb, 2020.

Sadržaj:

1. Uvod.....	str. 1
2. Povijest dinastije Romanov.....	str. 3
2.1. Početak dinastije.....	str. 3
2.2. Značajni vladari.....	str. 5
3. Nikola II.....	str. 10
4. Februarska revolucija.....	str. 13
5. Oktobarska revolucija i pad dinastije Romanov.....	str. 16
6. Zaključak.....	str. 17
7. Popis literature.....	str. 18

1. Uvod

Ovaj završni rad bavi se nestankom najpoznatije ruske vladarske dinastije, dinastije Romanov, s povijesne scene.

Dinastija Romanov na vlast je došla 1613. godine i vladala Rusijom sljedećih tristotinjak godina. Od Mihajla Romanova kao prvog vladara Romanovih, preko najpoznatijih vladara poput Petra Velikog i carice Katarine Velike, sve do posljednjeg cara Nikole II., Rusija se kroz mnogobrojne reforme, boljih ili lošijih rezultata, oblikovala u ogromno carstvo koje je dobilo status europske velesile. Ruski carevi i carice najpoznatiji su po svojoj autokratskoj vladavini, koja je bila naglašenije apsolutistička od njihovih europskih suvremenika. Rusija je sustav kmetstva zadržala dulje nego ikoja druga država u Europi, što ju je kočilo u mnogim stvarima, no kada bi netko od careva i htio poboljšati stanje, rusko se plemstvo odmah pobunilo, kao što je bio slučaj kod Katarine Velike koja je razmišljala o emancipaciji kmetova, no stanje u državi dalo joj je do znanja kako to nije moguće, tj. da u onom trenutku sloboda seljaka i njihova prava ne bi trebali biti prioritet Ruskog Carstva. Kasniji događaji, pod čime se misli na Februarsku i Oktobarsku revoluciju, pokazali su koliko su zapravo ruski vladari imali moći u svojim rukama, istu ne koristeći za rješavanje neophodnih gospodarskih i socijalnih problema, a previše se fokusirali na položaj Ruskog Carstva u svijetu.

Prvo poglavlje govori o samim počecima, odnosno nastanku dinastije Romanov te daje kronološki pregled značajnijih vladara i njihovih reformi koje su uvelike utjecale na oblikovanje ruskog društva i daljnji tijek razvijanja ruske države.

Drugo poglavlje daje sliku posljednjeg vladara dinastije Romanov, Nikole II., koji je svojim slabim karakterom i prevelikom povodljivošću, pri čemu se u obzir moraju uzeti i političke okolnosti, zapečatio sudbinu Ruskog Carstva.

Treće i četvrto poglavlje bave se Februarskom i Oktobarskom revolucijom, događajima koji su označili velike prekretnice u ruskoj povijesti. Prvom revolucijom srušeno je Rusko Carstvo, a nastala Ruska republika, dok je drugom revolucijom vlast u Rusiji preuzela Boljševička partija vođena Vladimirom Lenjinom, čime je u Rusiju uveden komunistički poredak.

Primarni interes ovog rada je povijest ruske vladarske obitelji i način na koji su političke te društvene okolnosti poslijeratnog stanja doveli do pada dinastije Romanov. Za kronološki redoslijed vladara dinastije Romanov korišteni su članci Encyclopaedije britannice i Hrvatske enciklopedije, ruski imperijalizam i sudjelovanje u Prvom svjetskom ratu objašnjeni su kroz knjige Povijest 15 i Povijest 16 autora Enrica Cravetta. Revolucionarno stanje u Rusiji 1917. godine prikazano je uz pomoć djela Save Živanova, koji objašnjava tijek revolucije te pojašnjava uzroke i posljedice. Posebno je korištena knjiga *Russia and the Russians: A History*, poznatog autora Geoffreyja Hoskinga.

2. Povijest dinastije Romanov

2.1. Početak dinastije

Dinastija Romanov Rusijom je vladala od godine 1613. do 1917., dakle malo više od tri stoljeća, a ime je dobila po Romanu Jurjeviču, tj. boljaru Vasiliju III.¹

Godine 1598. smrću Fjodora Ivanoviča završila je dinastija Rjurjikovič te se Moskovska država, s obzirom da Ivanovič nije imao nasljednika, našla u potpuno novoj situaciji. Postavljala su se dva pitanja, tko će biti novi vladar i prema kojoj će moralnoj osnovi obnašati svoj autoritet. Kod odgovaranja na ista valjalo je u obzir uzeti sljedeće faktore: kmetstvo, rastući teret državnih službi i poreza, etničku asimilaciju i obranu granica. Trebalo je odabrati vladara koji bi bio sposoban riješiti navedene probleme.² Odmah po Ivanovičevoj smrti patrijarh je sazvao *Zemsky sobor*.³ Riječ je o ruskoj savjetodavnoj skupštini iz 16. i 17. stoljeća koju je po potrebi sazivao ili car ili najviši civilni autoritet. Uobičajeni članovi skupštine bili su pripadnici crkve i monaštva, bojarsko vijeće, zemljoposjednici i slobodno građanstvo.⁴ Na spomenutom saboru za nasljednika bio je odabran regent Boris Godunov, koji je ionako vodio poslove većinu Ivanovičeve vladavine. Međutim, iako je bio sposoban vladar, uvijek se u pitanje dovodila legitimnost njegove vladavine.⁵ Reakcije Borisa Godunova na ogovaranje i optužbe samo su mu odmagale. Naime, tko god bi spomenuo način njegova dolaska na vlast ili da postoji mogućnost kako je dao ubiti Dimitrija Ivanoviča, sina Ivana IV. Groznog koji je mogao pretendirati na prijestolje, bio bi uhićen, prognan ili zatvoren. Još jedan njegov protivnik bio je Fjodor Nikitič Romanov, no njega je prisilno poslao u manastir, a njegova sina, zajedno s ostatkom obitelji, prognao.

¹ Romanovi. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020.

Pristupljeno 30. 6. 2020. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=53298>

² Hosking, Geoffrey. *Russia and the Russians: a history*. Belknap Press of Harvard University Press; 1st Edition, 2001. str.133

³ Isto, str. 134

⁴ Urednici Enciklopedije Britannice. *Zemsky sobor: Russian assembly*. Encyclopaedia Britannica, 1998. Pristupljeno 2. 7. 2020. <https://www.britannica.com/topic/zemsky-sobor>

⁵ Hosking, Geoffrey. *Russia and the Russians: a history*. Belknap Press of Harvard University Press; 1st Edition, 2001. Str. 134.

Car je bio „Božji pomazanik“ te se njegova osoba nije odvajala od države, što znači da je opozicija cara s vlasti mogla maknuti samo ako ga je uspjela proglasiti „lažnim carem“, što je za Borisa Godunova bila i više nego samo teoretska mogućnost. Ta se procedura pokrenula 1603. godine, kada se u Poljskoj pojavio carević Dimitrije Ivanovič, iako se najvjerojatnije radilo o mlađem bojaru Grigoriju Otrepevu, kojeg su u anti-godunovskoj kampanji pomagali Romanovi.⁶ Cilj im je bio riješiti se Godunova, no isti je 1605. godine neočekivano umro pa je Dimitrije odmah proglašen novim carem. Međutim, njegova vlast nije dugo potrajala. Pobožni Moskovljani shvatili su kako se novi car ne pridržava pravila ortodoksne crkve, a neki bojari nisu profitirali njegovim dolaskom na vlast, iako su to očekivali, pa su među građanstvom uzburkali nezadovoljstvo, a ono ga je na kraju i ubilo.

Bez ikakvog sabora za novog je cara odabran Vasilije Ivanovič Šujski, kao Vasilije IV., a koji legitimnost svoje vlasti temelji na činjenici da pripada bočnom ogranku dinastije Rjurjikoviča. Ipak, ni on nije bio ništa uspješniji od svog prethodnika, u pitanju ujedinjavanja naroda. Protiv njega su se pobunili bojari, kozaci, robovi i kmetovi. Stvorili su malu vojsku kojom su uspjeli ugroziti Moskvu, no Šujski je uspio oformiti svoju vojsku i odbiti ih. Nakon toga uveo je stroži policijski sat nego je imao Godunov,⁷ ali mu ni to nije pomoglo jer je u srpnju 1610. gradskim ustankom svrgnut s vlasti. Tada je odlučeno kako vlast ne može obnašati razbojnik i/ili njegovi sljedbenici, kao ni osobe koje nisu ortodoksni kršćani. Vojno je vijeće u okolne gradove i okruge poslalo pozivnice da pošalju svoje najbolje i narazumnije ljude, od kojih će se na Vijeću zemlje (*sovet vseia zemlii*) odabrati novi car.

Tako je u veljači godine 1613. Za cara odabran Mihajlo Romanov, čime je Rusijom zavladao nova dinastija: dinastija Romanovih.⁸

⁶ Hosking, Geoffrey. *Russia and the Russians: a history*. Belknap Press of Harvard University Press; 1st Edition, 2001. str. 136

⁷ isto. str. 137

⁸ isto. str. 140

2.2. Značajni vladari

Mihajlo Romanov Rusijom je vladao kao car Mihajlo I. Fjodorovič Romanov, od 1613. godine pa do svoje smrti 1689. godine. Osim što je na vlast došao veoma mlad, imao je samo šesnaest godina, stanje u državi nije bilo najpovoljnije. Ruska je država još uvijek osjećala posljedice unutardržavnih nemira, stranih invazija i konstantnih izmjena vladara. No, zahvaljujući majčinim rođacima u državu je ponovno uveden red, suzbijeni su ustanci te su sklopljeni mirovni sporazumi sa stranim napadačima; sa Švedskom je godine 1617. potpisan mir u Stolbovu, a godinu dana kasnije u Deulinu sklopljen je mir s Poljskom.⁹ Mihajlo je svoju vlast odlučio obnašati zajedno s Crkvom i zemljom, s obzirom da svoju moć duguje i jednoj i drugoj strani. Cilj im je bio suradnjom stvoriti državno jedinstvo, pobrinuti se da porezi i dugovanja budu pravilno raspoređeni te pratiti drži li se plemstvo svojih obaveza. S vremenom je stvorena državna birokracija dovoljno sposobna za vođenje gore navedenih poslova.¹⁰ Mihajlo je reformama Rusiju polako pretvarao u vojnu državu, što je kasnije, nakon Alekseja, nastavio Petar I. Veliki.¹¹

Aleksej Mihajlovič ruskim carem postao je godine 1645., nasljeđivši svog oca Mihajla. Tijekom njegove vladavine seljaci su bili vezani za zemlju, a kmetstvo je legalizirano 1649. godine kada je na skupštini donesen Katedralni zakonik. Ratovao je sa Švedskom i Poljskom, s kojom je sklopio mir 1667. godine i time Ruskom Carstvu pripojio Smolensk, Kijev i dio Ukrajine istočno od rijeke Dnjepar. Iako se Alekseja smatralo dobrim vladarem, njegova greška je bila što je u većem dijelu svoje vladavine autoritet davao svojim povjerenicima, od kojih su mnogi bili nesposobni. Nakon njegove smrti 1689. godine, došlo je do dileme oko preuzimanja prijestolja. Iz dva braka imao je tri sina, Fjodora III., Ivana V. te Petra I. Na početku su Petar I. i Ivan V. vladali zajedno, ali je Ivan uskoro umro te je Petar sam preuzeo vlast, kasnije postavši Petar I. Veliki.¹²

⁹ Urednici Enciklopedije Britannice. *Michael, tsar of Russia*. Encyclopaedia Britannica, 1998. Pristupljeno 5. 7. 2020. <https://www.britannica.com/biography/Michael-tsar-of-Russia>

¹⁰ Hosking, Geoffrey. *Russia and the Russians: a history*. Belknap Press of Harvard University Press; 1st Edition, 2001. str. 153

¹¹ isto. str. 154-155

¹² Urednici Enciklopedije Britannice. *Alexis, tsar of Russia*. Encyclopaedia Britannica, 1998. Pristupljeno 7. 7. 2020. <https://www.britannica.com/biography/Alexis-tsar-of-Russia>

Petar I. zahvaljujući svojim reformama, kojima je nastojao modernizirati Rusiju, dobio je nadimak Veliki. Za vrijeme njegove vlasti ruska je država prolazila kroz proces europeizacije, što je bilo potrebno kako bi Rusija mogla konkurirati drugim europskim silama.¹³ U nastojanju modernizacije država se našla u svojevrsnom paradoksu. Naime, europski administrativni model kojeg je Rusija prvenstveno preuzela od Pruske i Švedske, funkcionirao je ili zbog njihovog pijetističkog ili neostoičkog duha, jer je uz takvu perspektivu dolazila efikasnost, zajedno s nepristranošću. U Rusiji je situacija bila takva da, ako je htjela mobilizirati ograničene resurse kojima je raspolagala, morala je to učiniti kroz prisilu, a to bi moglo dovesti do slamanja gradskih institucija, institucija koje su održavale zajedničku svijest ruskog društva. Iz navedenog se može zaključiti kako nije postojao jedan model europske kulture koji bi Rusija mogla primijeniti na svoje društvo i u svom načinu vladanja, već je morala uskladiti načela pruskog i švedskog modela.¹⁴

Petar I. mladost je proveo na području protestantske sjeverne Europe, gdje je pokupio gledišta lokalnog stanovništva te je i sebe počeo smatrati neostoiikom. Odrastao je u doba kameralizma¹⁵, čije je principe inkorporirao u svoj način vladanja, vjerujući kako znanje i vještine koje je donio napredak u znanosti i tehnologiji mogu uvelike poboljšati čovjekov rad.¹⁶ Petar I. Rusiju je europeizirao tako što je proveo niz reformi: kmetove je zapošljavao na građevinskim projektima, regrutirao ih u stajaću vojsku i flotu, strane stručnjake uzimao je kao savjetnike kako bi mu pomogli kod reformi školstva te je na kraju Rusko Carstvo kao feudalnu monarhiju pretvorio u apsolutističku državu s jakim plemstvom. Kao i njegovi prethodnici, najviše se fokusirao na vojsku,

¹³ isto. str. 175

¹⁴ Hosking, Geoffrey. *Russia and the Russians: a history*. Belknap Press of Harvard University Press; 1st Edition, 2001. str. 176

¹⁵ "kameralizam (njem. Kameralismus), smjer ekon. mišljenja i gosp. djelatnosti države od XVI. do XVIII. st. u zemljama sr. Europe (Njemačka, Austrija, Italija). Kameralizam se razvijao na idejama engl., niz., franc. i tal. merkantilista, koje su oni prilagodili za potrebe vođenja državne gosp. i soc. politike, a posebno politike drž. prihoda i rashoda." Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. Pristupljeno 4. 9. 2020. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=30087>

¹⁶ Hosking, Geoffrey. *Russia and the Russians: a history*. Belknap Press of Harvard University Press; 1st Edition, 2001. str. 198

kojom je pokorio zapadnu obalu Kaspijskog jezera te rusku državu pretvorio u moćnu silu baltičkog područja.¹⁷

Rusija je status europske velesile dobila za vrijeme vladavine carice Katarine II. Velike, koja nadimak stekla istim načinom kao i Petar: provođenjem niza reformi. Na vlast je došla u rujnu godine 1762., s namjerom pretvaranja Rusije u prosperitetnu državu. Sekularizirala je imovinu klera, kako bi napunila praznu državnu blagajnu, učvrstila je sustav kmetstva, iako je iste planirala emancipirati smatrajući da je sistem nehuman, no ubrzo po dolasku na vlast, shvatila je kako je nitko u Ruskom Carstvu neće podržati u toj odluci.¹⁸ Sudjelovala je u tri podjele Poljske, čime je ruskoj državi pripojila dvije trećine poljskog teritorija, u ratovima s Osmanskim Carstvom osvojila je obalu od Dnjeptra do Dnjestra, a dobila je i pravo na slobodno trgovanje u osmanskim vodama. Kao što je prije već spomenuto, dopustila je pogoršavanje položaja seljaštva, a pojačavanje društvenih suprotnosti, iako joj je cilj bio modernizirati upravu. Modernizaciju je temeljila na prosvjetiteljskim idejama Voltairea i Diderota, a kod ruskog je naroda popularnost stekla dajući ruskom stanovništvu prednost pred pripadnicima drugih nacionalnosti.¹⁹

Godine 1796. na vlast je došao *Pavao I.*, no nije se dugo zadržao na prijestolju. Vladao je pomoću mjera represije i zastrašivanja, zbog čega je plemstvo skovalo urotu protiv njega i 1801. godine ubilo cara.²⁰

Pavla je naslijedio sin *Aleksandar I.* On je na početku bio liberalnog stava, u skladu s kojim je provodio i reforme, te se pokazao kao sposoban vladar uspješno ratujući protiv Osmanskog Carstva i Švedske, čime je samo dodatno učvrstio međunarodni položaj Rusije. Važnu ulogu imao je godine 1815. na Bečkom kongresu, iz kojeg je na njegovu inicijativu nastala Sveta Alijansa. Međutim, krajem svoje vladavine njegovo

¹⁷ Petar I. Aleksejevič. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. Pristupljeno 7. 7. 2020. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=47843>

¹⁸ Urednici Enciklopedije Britannice. *Catherine the Great, empress of Russia*. Encyclopaedia Britannica, 1998. Pristupljeno 7. 7. 2020. <https://www.britannica.com/biography/Catherine-the-Great>

¹⁹ Katarina II. Velika. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. Pristupljeno 7. 7. 2020. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=30843>

²⁰ Pavao I. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. Pristupljeno 7. 7. 2020. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=47091>

mentalno zdravlje je slabilo i sve se više okretao misticizmu. Nakon smrti na ruskom prijestolju naslijedio ga je brat Nikola I.²¹

Car *Nikola I.* zbog svog je autokratskog načina vladanja ostao zapamćen kao vladar koji je „zamrznuo“ Rusiju na tridesetak godina.²² Vodio je uspješnu ekspanzionističku politiku na istoku, no ista je doživjela konačan poraz kada je Rusija bila poražena u Krimskom ratu²³. Sin Aleksandar II. naslijedio je prijestolje.²⁴

Aleksandra II. zateklo je nezadovoljstvo trenutnim stanjem u državi i, iako se nije smatrao radikalnom osobom, shvatio je da su potrebne velike promjene, što je najvidljivije u porazu u Krimskom ratu. Uz pomoć savjetnika zaključio je da prva stvar koja se mora razriješiti je kmetstvo, odnosno emancipacija kmetova, do koje je došlo 1861. godine. Što se tiče lokalne vlasti, Aleksandar II. odlučio je kako neće biti reprezentativne vlade u centru, već ista može biti stvorena samo na administrativnoj razini. Najradikalnijom reformom smatra se otvaranje sudova javnosti i davanje istima pravo da sude svim posjedima, a ne samo onima koja su im dodijeljena, kako je bilo do 1864. godine. Obrazovanje je reformirano te je postalo dostupno svima, pa i bivšim kmetovima. Smanjena je cenzura medija te se krajem 19. stoljeća u ruskom društvu počelo oblikovati javno mišljenje, koje ovaj put nije u potpunosti ovisilo o ruskoj vladi, već se temeljilo na odlukama individualaca. Sve reforme Aleksandra II. bile su preispitivane, baš zbog svoje radikalnije prirode, no reforma koju su najviše kritizirali

²¹ Aleksandar I.. *Hrvatska enciklopedija*, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. Pristupljeno 7. 7. 2020. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=1527>

²² Urednici Enciklopedije Britannice. *Nicholas I, tsar of Russia*. Encyclopaedia Britannica, 1998. Pristupljeno 7.7. 2020. <https://www.britannica.com/biography/Nicholas-I-tsar-of-Russia>

²³ "Krimski rat, vojni sukob između Rusije i Osmanskoga Carstva (1853–56) te osmanskih saveznika Velike Britanije i Francuske (od 1854) i Kraljevstva Sardinije (od 1855) za prevlast na Balkanu, Dardanelima i Bliskom istoku. (...) Rat su započeli Rusi, koji su u srpnju 1853. zaposjeli Moldaviju i Vlašku, a u studenome razbili osmansku flotu kraj Sinope. (...) Rusi, unatoč teškim gubitcima na Kavkazu, zauzeli Kars potkraj studenoga 1855. Car Aleksandar II., koji je 1855. naslijedio Nikolu I., smatrao je da je tim uspjesima čast carskoga oružja spašena i pristao je da se povedu pregovori, koji su završili mirom u Parizu 30. III. 1856. (...) Crno more bilo je demilitarizirano, što je bio udarac za Rusiju, koja je time obećala da ondje neće držati ratnu flotu ni graditi utvrde (obveza poništena na Londonskoj konferenciji 1871). Poraz u ratu prisilio je Rusiju na opsežne društvene reforme, što ih je od 1861. započeo car Aleksandar II." Krimski rat. *Hrvatska enciklopedija*, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. Pristupljeno 4. 9. 2020. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=33969>

²⁴ ²⁴ Nikola I.. *Hrvatska enciklopedija*, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. Pristupljeno 7. 7. 2020. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=43794>

bila je ona kojom je bilo uvedeno obavezno obrazovanje vojnika.²⁵ Još prije Aleksandrove vladavine u Rusiji su se javili revolucionari koji su se htjeli riješiti carističkog despotizma, no njihovo je djelovanje jačalo za vrijeme njegove vladavine te je ubijen u jednom od atentata provedenih od strane organizacije Narodna volja.²⁶

Aleksandar III. Nije nimalo bio nalik svom ocu, on je htio biti kao većina ruskih careva, grub. Ukinuo je reforme koje je proveo njegov otac. On je radio na tome da Rusija bude zemlja s jednom nacionalnošću, jednom vjerom, jednom administracijom i jednim jezikom. U skladu s tim, nametnuo je ruski jezik u školama, na štetu drugih vjera nametao pravoslavlje, a Židove je progonio te je nastojao centralizirati carsku administraciju kako bi je još više stavio pod svoju kontrolu. Iako je vladao strogo i na neki način nemilosrdno, Rusija je svejedno za vrijeme njegove vladavine napredovala.²⁷

²⁵ Hosking, Geoffrey. *Russia and the Russians: a history*. Belknap Press of Harvard University Press; 1st Edition, 2001. str. 287-300

²⁶ Aleksandar II.. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. Pristupljeno 9. 7. 2020. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=1532>

²⁷ Urednici Enciklopedije Britannice. *Alexander III, tsar of Russia*. Encyclopaedia Britannica, 1998. Pristupljeno 9. 7. 2020. <https://www.britannica.com/biography/Alexander-III-emperor-of-Russia>

3. Nikola II.

Car Nikola II. posljednji je vladar dinastije Romanov, ujedno i posljednji ruski car. Došao je na vlast 1894. godine, nakon prirodne smrti njegova oca Aleksandra III.

Poput svog oca, vladao je apsolutistički te je nastavio proces rusifikacije cijelog Carstva, samo što je veliku ulogu u njegovoj vlasti imala i njegova supruga Alice od Hessena, tj. Aleksandra Fjodorovna. Kada se pogleda vlast prijašnjih careva i carica, može se zaključiti da su svi više-manje vladali sami, u smislu da je njihova riječ bila glavna i zadnja. Većina ruskih vladara može se opisati kao disciplinirani i strogi, no Nikola II. bio je slabijeg karaktera, što je na kraju i dovelo do propasti dinastije.²⁸

Oko sebe držao je jako uski krug, koji se uglavnom sastojao od obitelji, odabranih povjerenika i mistika Rasputina²⁹, koji je i nad Nikolom II. i nad Aleksandrom imao velik utjecaj. Svaku osobu koja bi mu se suprotstavila, odmah je smatrao svojim neprijateljem te je čvrsto vjerovao kako mu je Bog podario autoritet da pod svaku cijenu kao očuva svoju moć³⁰. Zbog takvog careva karaktera, kod ruskog se naroda počelo javljati nezadovoljstvo. Iako je Rusiju zaobišao val revolucija koje su pokosile Europu godine 1848., 1905. to nije bio slučaj.

Nezadovoljstvo vezano uz način vladanja ruskih careva javilo se još po završetku Krimskog rata te je od tada samo jačalo. S obzirom da je Rusija htjela biti direktno poslovno povezana s europskim područjem, trebala je dostići određen stupanj modernizacije, što je značilo samo jednu stvar: reforme. Provođenje reformi u Rusiji nije bilo moguće u onakvim mjerama u kakvima su se provodile u

²⁸ Cravetto. E. *Povijest 16: Prvi svjetski rat i poslijeratna Europa (1914.-1936.)*. Editoriale Metropoli S.p.A. (Gruppo Espresso), 2008. str. 150

²⁹ "Rasputin [raspu't'in], Grigorij Jefimovič (Efimovič) (pravo prezime Novik), ruski samozvani prorok (Pokrovskoe, 22. I. 1869 – Sankt Peterburg, 30. XII. 1916). *Sin siromašna seljaka, neobrazovan, kao tobožnji vidovnjak i čudotvorac postao od 1908. miljenikom posljednjega ruskoga cara Nikole II. i carice Aleksandre, jer je hipnozom ublažavao bolest njihova sina hemofiličara, prijestolonasljednika Alekseja. Na vrhuncu utjecaja bio je 1915–16., za boravka Nikole II. na bojištu, kada je carica prema njegovim sugestijama imenovala ministre i vojne zapovjednike. Ubila ga je skupina visokih aristokrata smatrajući da on svojim ponašanjem (častohleplje, razvrat) šteti ugledu monarhije.*" Rasputin, Grigorij Jefimovič. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. Pristupljeno 4. 9. 2020. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=51877>

³⁰ Urednici Enciklopedije Britannice. *Nicholas II, tsar of Russia*. Encyclopaedia Britannica, 1998. Pristupljeno 13. 7. 2020. <http://www.britannica.com/biography/Nicholas-II-tsar-of-Russia>

europskim zemljama, posebice zapadnoeuropskim zemljama. Ruski carevi svoj su autoritet i moć izvodili od Boga što je značilo da je careva riječ najviša i uvijek je zadnja, bez obzira na mišljenje drugih. Upravo zato reforme nisu donijele pretjerane rezultate. Ako bi narod pružio otpor, car je odgovorio represivnim mjerama, i takvo se stanje protezalo ruskim društvu sve do vladavine Nikole II.

Krajem 19. stoljeća u Rusiji su se počele javljati revolucionarne stranke. Godine 1898. osnovana je Ruska socijaldemokratska radnička partija, koja je nakon Prvog svjetskog rata postala Ruskom komunističkom partijom. Uz nju postojale su još i Zajednica oslobođenja i Socijalno-revolucionarna stranka.

Iako je ruski narod podržao ulazak države u rat s Japanom, nakon što ih je isti porazio, donedavni patriotizam pretvorio se u ponovno nezadovoljstvo naspram carskog režima. Prvi korak koji je narod poduzeo bilo je ubojstvo Vječeslava Konstantinoviča Pleve, osobe koja je vodila glavnu riječ u provođenju represivnih mjera nad ruskim narodom. Taj je incident kod vlasti izazvao strah te je odlučeno da se nešto mora promijeniti, samo kako bi se narod umirio, no ustupci na koje je car bio spreman bili su toliko mali po značajnosti da su Rusi odlučili protestirati i sami caru podnijeti svoje zahtjeve. Tako je tijekom mirne povorke na radnike koji su sudjelovali u njoj, otvorena vatra, tijekom koje su vojnici ubili i ranili nekoliko tisuća sudionika. Taj je događaj u povijesti ostao zapamćen kao „krvava nedjelja“. Ovaj je pokolj pokrenuo niz štrajkova, pobuna i uličnih nemira, što je kod Nikole II. i ostalih na vrhu vlasti izazvalo nemir. Unatoč tomu, ni to nije bilo dovoljno da car dovoljno popusti jer ustavni ustupci nisu zadovoljili nikoga, već su se u Rusiji počeli organizirati sovjeti.³¹

Novo nezadovoljstvo Nikolom II. javilo se tijekom Prvog svjetskog rata, kada je car na sebe preuzeo odgovornost zapovijedanja ruskom vojskom. Carevim nekompetentnim vođenjem Rusko Carstvo izgubilo je poljske teritorije, Litvu i zapadni dio Ukrajine. Kada se tome pridoda neefikasnost državne uprave i korupcija unutar iste, dobije se još veći jaz između ruskog društva i upravljačkog aparata. Napetosti su samo nastavile rasti, a kulminirale su Veljačkom revolucijom 1917.

³¹ Cravetto, E. *Povijest 15: Kolonijalna carstva i imperijalizam (1871.-1914.)*. Editoriale Metropoli S.p.A. (Gruppo Espresso), 2008. str. 497-507

godine.³² Zajedno s obitelji, car je protjeran u Carsko Selo, a nakon Listopadske revolucije u Jekaterinburg, gdje je strijeljan, čime je i završila dinastija Romanov.³³

³² Cravetto. E. *Povijest 16: Prvi svjetski rat i poslijeratna Europa (1914.-1936.)*. Editoriale Metropoli S.p.A. (Gruppo Espresso), 2008. str.149

³³ Nikola II.. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. Pristupljeno 15. 7. 2020. <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=43796>

4. Veljačka revolucija

Do revolucije su, osim slabljenja Ruskog Carstva, doveli gospodarski, politički i društveni problemi. Friedrich Engels je Rusiju nazvao "tamnicom naroda". Njena društveno-gospodarska struktura bila je uvjetovana zemljoposjednicima i stranim kapitalom.

Lenjin, koji je vodio boljševike, tj. ekstremnu struju unutar Ruske socijaldemokratske radničke partije³⁴, vanjsku politiku carske Rusije opisao je kao vojno-feudalni imperijalizam. Rusija je carstvo koje se oslanjalo na vlastitu socio-ekonomsku snagu; carstvo čiji je temelj činio interes monopolističkog kapitala koji se koristio za stjecanje novih unutrašnjih kolonija. Ekonomske, društvene, političke, a posebice nacionalne suprotnosti polako su uzdrnavale temelje ruske države, i upravo je u takvim okolnostima nastala Boljševička partija vođena Vladimirom Lenjinom. Neuspjeh koji je Rusija doživjela u Prvom svjetskom ratu uzrokovao je stvaranje političkih organizacija tijekom 1916. i 1917. godine. Tri osnovne struje bile su monarhistička, liberalno-buržoaska i socijalistička.

Monarhistička grupa bila je pod utjecajem uskog kruga na čelu kojeg se nalazila žena cara Nikole II., carica Aleksandra, zajedno s Rasputinom. Temelj liberalno-buržoaske grupe činili su članovi KDP-a (Konstitucionalno-demokratske partije), tzv. kadeti. Oni su htjeli promjene i na razini države i na razini društva, no bojali su se svoje ciljeve ostvariti revolucijom. Reformama, kojima su se nadali spriječiti revoluciju, planirali su carsku Rusiju pretvoriti u ustavnu monarhiju, u čemu su ih podržavali vojni vrhovi. Socijalistička grupa zalagala se za narodnu revoluciju i korjenite promjene. Ova se grupa sastojala od esera³⁵, menjševika³⁶ i boljševika³⁷.³⁸

³⁴ Cravetto. E. *Povijest 15: Kolonijalna carstva i imperijalizam (1871.-1914.)*. Editoriale Metropoli S.p.A. (Gruppo Espresso), 2008. str.503

³⁵ "...članovi političke stranke koja se zalagala za federativnu demokratsku republiku..." Listopadska revolucija. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. Pristupljeno 4. 9. 2020. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=36799>

³⁶ "...članovi manjinske frakcije u Ruskoj socijaldemokratskoj radničkoj stranci..." menjševici. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. Pristupljeno 4. 9. 2020. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=40171>

³⁷ "Član većinske frakcije u Ruskoj socijaldemokratskoj radničkoj partiji..." boljševik. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. Pristupljeno 4. 9. 2020. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=8584>

Iako su svi revoluciju očekivali i nadali joj se, prvenstveno boljševici koji su je svojim radom na neki način i pripremali, svi su bili iznenađeni kada je do nje zapravo i došlo. Razlog iznenađenosti je činjenica da revolucija nije došla u vrijeme kada bi je itko očekivao, pa su zbog toga sve osobe koje su sudjelovale u političkom životu carske Rusije ostale zatečene i nespremne.³⁹

Sava Živanov početak revolucije opisuje na sljedeći način: „Dana 25. veljače (po starom kalendaru) generalni štrajk obuhvatio je oko 300 tisuća ljudi, a boljševici su pozivali na rušenje apsolutizma, prestanak rata i iznjeli zahtjev za osmosatno radno vrijeme. Policija s takvom masom ljudi nije mogla izići na kraj. Uhićenja nisu imala smisla jer se uhićenike nije imalo gdje smjestiti. Vojska je ostala pasivna. U Dumi su se istodobno izmjenjivali govori koji su sve žešće napadali državni sustav. (...) Car je zapovjedio generalu Sergeju Habalovu, zapovjedniku Petrograda, da okonča nered koji su nedopustivi u ovom teškom trenutku rata s Njemačkom i Austro-Ugarskom. Car je mislio da se njegova naredba može provesti u djelo, ali Habalov je u trenutku kad je dobio carevu zapovijed već bio bespomoćan. U nedjelju 26. veljače (stari kalendar) mase prosvjednika preplavile su središte Petrograda. Mobilizirano je mnoštvo policije, kozaka i vojske. Došlo je i do krvavih sukoba, ali poslije podne odredi vojnika počeli su već prelaziti na stranu prosvjednika. Rodzjanko je panično istog dana brzojavio u Glavni stožer da treba odmah imenovati predsjednika vlade kome će vjerovati cijela zemlja, u nadi da će načelnik Glavnog stožera general Aleksejev uspjeti u to uvjeriti cara. Sljedećeg dana, 27. veljače (stari kalendar), revolucionarno raspložene mase zauzele su Finski kolodvor i oslobodile zarobljenike iz Petropavlovske tvrđave. Revolucionarna pobuna zahvatila je i vojsku. Uvečer istog dana (12. ožujka po novome kalendaru) carska je vlada dala ostavku.“ Po nespremnosti policije i brzinskim odlukama vladajućeg kruga vidi se koliko Rusko Carstvo nije očekivalo revoluciju u onom trenutku.

Nikola II. shvatio je koliko je situacija ozbiljna tek kada je saznao za pad carske vlade. Od straha da ne dođe do pravog građanskog rata, zajedno s generalima zaključio

³⁸ Živanov. S. *Revolucija u Rusiji 1917. godine: ključna pitanja, osnovni tokovi i socijalni i politički nosioci*. Naučna knjiga, Beograd. 1988. str. 16-18

³⁹ Živanov. S. *Revolucija u Rusiji 1917. godine: ključna pitanja, osnovni tokovi i socijalni i politički nosioci*. Naučna knjiga, Beograd. 1988. str. 28

je da bi trebao abdicirati i vlast, tj. prijestolje prepustiti svom bratu, knezu Mihajlu. Međutim, Mihajlo nije samo htio preuzeti tu odgovornost, već je odlučio porazgovarati s Privremenom vladom osnovanom nakon što je carska vlada dala ostavku i predstavnicima Dume. Oni su zaključili kako bi Mihajlov život, u slučaju da dođe na rusko prijestolje, bio ugrožen te da bi o političkom režimu Rusije trebala odlučiti samo ustavotvorna Duma. Knez Mihajlo bez ikakvog prigovora potpisao je da se odriče prava na prijestolje, čime je Rusija 17. ožujka, ili 28. veljače, prestala postojati kao carstvo te je nastala Ruska republika.

Međutim, sovjeti su bili ti koji su zapravo imali vlast u rukama, a njima se politika Privremene vlade nije nimalo sviđala. Dok su carski vojnici i časnici redom davali ostavke, Miljukov, predstavnik Rusije, nije odustajao te se držao svog stajališta prema kojem Rusija treba ostati konstitucionalna monarhija na čelu koje treba biti Aleksej, čiji bi regent bio vojvoda Mihajlo, no u travnju se u Rusiju vratio Vladimir Lenjin, poznat po mobilizaciji radništva i organizaciji prosvjeda.⁴⁰

⁴⁰ Živanov. *S. Revolucija u Rusiji 1917. godine: ključna pitanja, osnovni tokovi i socijalni i politički nosioci*. Naučna knjiga, Beograd. 1988. str. 306-310

5. Oktobarska revolucija i pad dinastije Romanov

Po povratku u Rusiju, Lenjin nije htio imati nikakvog posla s Privremenom vladom te je inzistirao da odmah počne socijalistička faza revolucije, a to znači da bi se sva vlast trebala prepustiti sovjetima, dok bi seljacima i radnicima bilo prepušteno vlasništvo nad zemljom.⁴¹

Boljševička je partija na vlast došla 7. studenog, po starome kalendaru 25. listopada, nakon što je svrgnula Privremenu vladu Aleksandra Ferenskog. Uveden je komunistički društveni poredak te su ukinute sve ustanove nastale u veljačkoj revoluciji. Do ožujka 1918. godine sovjetska vlast proširila se na velik dio ruskog teritorija.⁴²

Nakon što su boljševici preuzeli vlast, promijenio se plan za obitelj Romanov. Umjesto u Englesku, bili su poslani u Tobols, koji se nalazio u zapadnom Sibiru. Ovaj potez označio je kraj dinastije Romanov. Godine 1918. bili su još jednom premješteni, no ovaj put bio je zadnji. U Jekaterinburgu, u Uralu, nakon samo tri mjeseca zatočeništva, svi članovi obitelji Romanov bili su smaknuti, čime je, nakon malo više od 300 godina, prestala postojati ruska carska dinastija Romanov. Tijela pogubljenih članova bila su spaljena, nakon čega su ih bacili i zakopali u napušteno rudarsko okno.⁴³

⁴¹ Cravetto, E. *Povijest 16: Prvi svjetski rat i poslijeratna Europa (1914.-1936.)*. Editoriale Metropoli S.p.A. (Gruppo Espresso), 2008. str. 165

⁴² Listopadska revolucija. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. Pristupljeno 19. 07. 2020. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=36799>

⁴³ Urednici Enciklopedije Britannice. *Nicholas II, tsar of Russia*. Encyclopaedia Britannica, 1998. Pristupljeno 25. 07. 2020. <https://www.britannica.com/biography/Nicholas-II-tsar-of-Russia/Abdication-and-death>

6. Zaključak

U ovom je radu prikazana vlast carske dinastije Romanov. Od dolaska Mihajla Romanova na rusko prijestolje 1613. godine sve do Nikole II., posljednjeg vladara kako Ruskog Carstva, tako i dinastije Romanov, Rusko se Carstvo oblikovalo kao jedna od europskih velesila.

Analizirajući reforme, može se zaključiti da su vladari sami sebi na neki način bili proturječni, iako ne svi. Ruski carevi u drugoj polovici 19. stoljeća i na početku 20. stoljeća bili su reformski orijentirani, no u provedenim reformama nije bilo vidljivog kontinuiteta, što je dovelo do nagomilavanja političkih, društvenih i gospodarskih problema. Dinastija Romanov poznata je po autokratskim vladarima koji su se legitimirali kao vladari po milosti Božjoj. Smatrali su da je njihova zadaća unaprijediti rusku državu, oblikovati je u snažnu silu, ali pritom svu moć zadržati u svojim rukama. No, liberalne reforme su se pokazale nemogućim što zbog društveno-gospodarskih prilika što zbog samih ličnosti vladara, okolnosti.

Zanemarivanje najširih društvenih slojeva i prevelik fokus na natjecanje sa Zapadom u Rusiji su u nekoliko navrata doveli do nezadovoljstva naroda. Godine 1905. došlo je do događaja poznatog po nazivu „krvava nedjelja“, nakon kojeg je car Nikola II. odlučio popustiti u svojoj autokratskoj vladavini, no u zanemarioj količini. Napetosti su rastle, a pogoršane su ruskim neuspjehom u Prvom svjetskom ratu, pa je došlo do Februarske revolucije, nakon koje je Nikola II. odlučio abdicirati u korist svog brata Mihajla. Međutim, knez Mihajlo odrekao se prava na prijestolje te je stvorena Privremena vlada u Ruskoj republici, pošto je Carstvo prestalo postojati. No, boljševici nisu bili zadovoljni radom Privremene vlade, ni po pitanju vanjske, a ni unutarnje politike, te se povratkom Vladimira Lenjina u Rusiju sve preokrenulo. Došlo je do Oktobarske revolucije, boljševici su uspostavili sovjetsku vlast i uveli komunistički društveni poredak, a ni godinu dana kasnije odlučili maknuti svaki trag carske Rusije te je u srpnju 1918. godine u Jekaterinburgu smaknut Nikola II., Aleksandra Fjodorovna, kao i njihova djeca, čime je dinastija Romanov nestala s povijesne scene.

7. Popis literature

- <https://www.britannica.com/biography/Alexander-III-emperor-of-Russia>
- <https://www.britannica.com/biography/Alexis-tsar-of-Russia>
- <https://www.britannica.com/biography/Catherine-the-Great>
- <https://www.britannica.com/biography/Michael-tsar-of-Russia>
- <https://www.britannica.com/biography/Nicholas-I-tsar-of-Russia>
- <https://www.britannica.com/biography/Nicholas-II-tsar-of-Russia>
- <https://www.britannica.com/topic/zemsky-sobor>
- <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=1527>
- <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=1532>
- <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=30483>
- <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=36799>
- <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=43794>
- <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=47091>
- <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=47843>
- <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=53298>
- Cravetto, Enrico. *Povijest 15: Kolonijalna carstva i imperijalizam (1871.-1914.)*, Editoriale Metropoli S.p.A. (Gruppo Espresso), 2008.
- Cravetto, Enrico. *Povijest 16: Prvi svjetski rat i poslijeratna Europa (1914.-1936.)*, Editoriale Metropoli S.p.A. (Gruppo Espresso), 2008.
- Hosking, Geoffrey. *Russia and the Russians: A History*. Belknap Press of Harvard University Press; 1st Edition, 2001.
- Živanov, Sava. *Revolucija u Rusiji 1917. godine: ključna pitanja, osnovni tokovi i socijalni i politički nosioci*, Naučna knjiga, Beograd, 1988.